

閑さや岩にしみ入蟬の声
sidzukesza ja iva ni simiiru szemi no koe

Szerteült csendben
a sziklán is átszúr egy
kabócasikoly.

Macuo Basó 3

ÁTÜLTETÉSEK, GONDOLATOK (SZEMELVÉNYEK)

Basó, aki Északnak fordult külső és belső vándorlására fontosnak tartotta magával cipelni Csuang Csou könyvecskéjét, aligha gondolt nyugalmas „csendességre”, amikor leírta a sidzukesza főnevet a ja metszőszóval súlyozva. Az első sorból ez Csuang Csou nélkül is sejthető, de a harmadik sor teszi bizonyossá a szembeállítás drámaisága okán. A „nagy csend” taoista olvasata a nagy zaj garantált előképét, előzményét sugallja. A dolgok ingázó természete révén a csend a zaj felé halad, méhe annak. Minél érettebb az egyik, annál erősebb a komplementer ellenpólus is.

Miféle „nyugalomról” beszélhetnénk a határon, ahol a folyamat épp tetőzik? Csaknem állítható, hogy e „csendben” az érzékeny fülnek intenzívebb a lüktetés, szinte erősebb a néma lüktetés, mint a kabóca szűrő sikolya, amely végül felszámolja, megsemmisíti: keresztüldöfi sziklástól.

Mivel japánul kijön öt mora (egy szó + metszőszóval), a „csend” mellé szükséges valami magyarul, ami hatását, oly módon fokozza, hogy lexikailag minél színtelenebb, hiszen a japánban nem szerepel más. Erre találtam a több változatot; roppant nehéz választani. (elterült /szertefolyt/ szétfolyt/terpeszkedő csendben)

Sikolyt – főként hangtani ok miatt használtam. „Koe” hangot jelent, akár emberit is. Szónak, hangnak mégsem interpretálnám ez esetben, mert túl lágy, nélkülözi a helyzet fokozott drámaiságát, ami nem operett.

Simiru behatol, belemar, az iru igével toldja, ugyancsak bemenni, hatolni a jelentése. Azaz, lehet, hogy „reped” a szikla valamikor, ám Basó nem erről beszél. Sziszegő hangutánzással festett döfésről beszél.

Végül mi töri meg a szikla (iva) csöndességét? Egy kicsi bogár! Itt Basó génusza – akár a béka és a vén tó esetében – szembe állítja a törekeny, tisztavirág éltű lényt a nála gigantikusabb, „örökebb” létezővel. Pillanat és viszonylagos öröklét birkóznak egymással. Az összecsapásban megvalósul egyenlőségük. Egy-lényegűségükben tetőzik a szöveg titáni, mégis feloldozó drámaisága.

Ennél a pontnál – látszólag – véget ér a vers. Ám a taoista képlet dinamizmusa nem szünetelhet, a befogadó lényében leng az inga tovább.

波の間や小貝にまじる萩の塵
nami no ma ja kogai ni madzsiru hagi no csiri

4 Két hullám között:
kagylócskák mellé kavart
millió szírom.

京にても京なつかしや 時鳥
Kjó nitemo kjó nacukasi ja hototogiszu

Kiotóban is
Kiotó után vágyom:
kakukknak altja.

蛤のふたみにわかれ行秋ぞ
hamaguri no futami ni vakare jukuaki dzo

Héjáról tépett
kagylóként mi is válunk:
tűnünk az ősszel.

風流の初やおくの田植うた
fúrjú no hadzsime ja oku no taue uta (nyár)

Elegancia
ősforrása figyelj csak:
rizsültetődál.

雲の峰いくつ崩れて月の山
kumo no mine ikucu kudzurete cuki no jama

Felhősipkás csúcs:
pamacokat zilál a
holdvilágos hegy.

Nézetem szerint jó példa ez a haiku annak szemléltetéséeként, hogy a műfaj remekeinél a természeti kép – amint már az ősbibb vakánál is láttuk –, mítopoétikai, vallásfilozófiai utalást rejt. A Hold kiemelt szimbolikai súlya jól ismert a buddhista eszmeiségben. Attól, hogy a Tathágata valamennyi meghatározó életeseménye – tanításai exponálása is – teliholdkor történt (születés, otthon elhagyása, ébredés, a *dharma-kerék* első forgatása, a Nagy

Távozás etc.). Ezért, továbbá, mert a teljes ragyogásában pompázó égitest az őseredőn makulátlan elme – *dharmakaya* – metaforája, talán minden irányzatnál bevett szokás a Hold-kontempláció, de a japán *singon* és *tendai* iskolák esetében megkerülhetetlen. Ily módon joggal vélhető, hogy a szöveg egyik interpretatív szintjén az elmében az öt halmaz (*skandha*) 5 funkcióiból fakadt tisztátlanságok – a Holdat pásztázó „felhők” – oszlanak lassankint el, a meditáció eredményeként az elme eredendő ragyogása (*Buddha-természet*) szerteáradt mindenütt. Már egy holdvilágos hegy a korona a külső és belső tájon.

馬に寝て残夢月遠し茶の煙
uma ni nete dzanmu cuki tōsi csa no kemuri

Lovon szunnyadó
álmok zaccán messzi Hold:
tea füstje száll.

Szemben az előző verssel, itt a költő saját nehézkes, álmoktól, vágyaktól megzavart elméjét jegyzi le.

五月雨の降り残してや光堂
szamidare no furinokosite ja hikaridō

Még esős évszak
sem boríthat homályba:
Verőfény Szentély.

菊の香や奈良には古き仏達
kiku no ka ja nara ni va furuki hotoketacsi

Krizantémillat:
Nara és tömérdek
ősöreg Buddha.

朝顔に我は飯食ふ男かな
aszagao ni vare va mesi kú otoko kana

Betevőjét is
hajnalkáknál költi el:
ilyen, aki én.

(Fordította és a jegyzeteket készítette: Villányi G. András)